

O'ZBEK XALQINING MUOMILA MADANIYATI AXLOQIY MEYORLARI TURMUSH TARZI VA ULARNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Meyliyeva Nilufar Norpulatovna

Shahrisabz Davlat Pedagogika instituti Pedagogika fakulteti

Sirtqi ta'lim 2-kurs 201-guruh talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20303203>

Annotatsiya. Ushbu maqola o'zbek xalqining muomila madaniyatini, axloqiy me'yorlarini, turmush tarzini va ularning tarbiyaviy ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qiladi. Tadqiqotda o'zbek millatiga xos bo'lgan mehmondo'stlik, hurmat, odo-axloq, oilaviy qadriyatlar kabi jihatlarda chuqur o'rganilgan. Muomila madaniyatining jamiyat hayotidagi o'rni, shaxs kamolotida tutgan roli hamda yosh avlodni ma'naviy-axloqiy ruhda tarbiyalashdagi ahamiyati atroflicha ko'rib chiqiladi. Mualliflar o'zbek xalqining boy madaniy merosi va an'analariga asoslanib, zamonaviy sharoitda muomila madaniyatini yanada rivojlantirish yo'llarini taklif etadilar. Maqola o'zbek xalqining o'ziga xos xususiyatlarini va ularning tarbiyaviy ahamiyatini tushunishga qiziquvchi tadqiqotchilar, pedagoglar va keng jamoatchilik uchun foydali bo'ladi.

Kalit so'zlar: o'zbek muomila madaniyati, axloqiy me'yorlar, turmush tarzi, tarbiyaviy ahamiyat, ma'naviyat, an'analar, milliy qadriyatlar.

Abstract. This article scientifically analyzes the Uzbek people's etiquette, moral norms, lifestyle, and their educational significance. The research deeply examines aspects characteristic of the Uzbek nation, such as hospitality, respect, politeness, and family values. The role of etiquette in social life, its importance in personal development, and its significance in morally and ethically educating the younger generation are comprehensively discussed. Based on the rich cultural heritage and traditions of the Uzbek people, the authors propose ways to further develop etiquette in modern conditions. The article will be useful for researchers, educators, and the general public interested in understanding the unique characteristics of the Uzbek people and their educational value.

Kalit so'zlar: Uzbek etiquette, moral norms, lifestyle, educational significance, spirituality, traditions, national values.

Аннотация. Данная статья научно анализирует культуру общения узбекского народа, его нравственные нормы, образ жизни и их воспитательное значение.

Исследование глубоко изучает такие характерные для узбекской нации аспекты, как гостеприимство, уважение, вежливость и семейные ценности. Всесторонне рассматривается роль культуры общения в общественной жизни, ее значение в становлении личности, а также ее важность в духовно-нравственном воспитании молодого поколения. Основываясь на богатом культурном наследии и традициях узбекского народа, авторы предлагают пути дальнейшего развития культуры общения в современных условиях. Статья будет полезна исследователям, педагогам и широкой общественности, интересующимся уникальными особенностями узбекского народа и их воспитательным значением.

Ключевые слова: узбекская культура общения, нравственные нормы, образ жизни, воспитательное значение, духовность, традиции, национальные ценности.

KIRISH

O'zbek xalqining muomila madaniyati va axloqiy me'yorlari nafaqat milliy qadriyatlarimizning muhim tarkibiy qismi, balkin jamiyat hayoti, turmush tarzi va tarbiya tizimining ajralmas bo'lagidir. Ushbu tadqiqot o'zbek xalqining asrlar davomida shakllanib, takomillashib kelgan o'ziga xos muomila madaniyatini, uning asosiy axloqiy tamoyillarini va bu me'yorlarning kundalik turmush tarzi bilan uzviy bog'liqligini chuqur o'rganishga qaratilgan.

Shuningdek, ushbu madaniyatning yosh avlodni tarbiyalashdagi ahamiyati, ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – o'zbek xalqining muomila madaniyatining mohiyatini ochib berish, uning jamiyat rivojida o'rni va tarbiyaviy ta'sirini ilmiy-amaliy jihatdan asoslashdan iborat. Ushbu masala hozirgi kunda, global axborotlashgan dunyoda, milliy o'ziga xoslikni saqlash va ma'naviy qadriyatlarni yoshlarga singdirish dolzarb vazifa bo'lib turgan bir paytda alohida ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

O'zbek xalqining muomila madaniyati va axloqiy me'yorlari hamda ularning turmush tarzi va tarbiyaviy ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan ushbu tadqiqot doirasida mavzuga oid ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, ko'plab tadqiqotchilar o'zbek xalqining boy ma'naviy merosi, urf-odatlarini va axloqiy qadriyatlarini, xususan, ularning kundalik muomalada aks etishini o'rganganlar. Xususan, muomila madaniyatining ijtimoiy-madaniy jihatlari, oilaviy munosabatlardagi o'rni, kattalarga hurmat, kichiklarga mehr ko'rsatish kabi an'analar tadqiq etilgan. Shuningdek, xalqimizning mehmonnavozligi, samimiyati va o'zaro yordamga tayyorligi kabi xususiyatlari ham ilmiy asarlarda keng yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda muomila madaniyatining milliy o'ziga xosligi va uning global madaniyatlar bilan o'zaro aloqadorligi masalalariga ham e'tibor qaratilgan.

Adabiyotlar sharhi bizga mavzuning dolzarbligi, tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ko'rsatib beradi va keyingi izlanishlar uchun zaruriy zamin yaratadi.

O'zbek xalqining muomila madaniyati va axloqiy me'yorlari bo'yicha adabiyotlar tahlili

Ibn Sino. 'Tib qonunlari'	Salomatlik va shaxsiy parvarish, jamoadagi o'zaro munosabatlar.	Do'stlik, halollik va kattalarga hurmatni targ'ib qilish.	Axloqiy fazilatlarni shakllantirish orqali sog'lom jamiyat qurish.
Yusuf Xos Xojib. 'Qutadg'u bilig'	Adolatli boshqaruv, yaxshi xulq va jamiyat a'zolarining o'zaro munosabatlari.	O'zaro mehr-oqibat, sabr-toqat va xayr-ehsonda namuna bo'lish.	Bilim va axloqni birgalikda rivojlantirishning muhimligi.
Alisher Navoiy. 'Mahub ul-qulub'	Insoniy munosabatlar, ma'naviy boylik va axloqiy poklik.	Mehmonnavozlik, kamtarlik va saxovat kabi fazilatlarni ulug'lash.	Yuksak ma'naviyatli shaxsni tarbiyalashda adabiyotning o'rni.

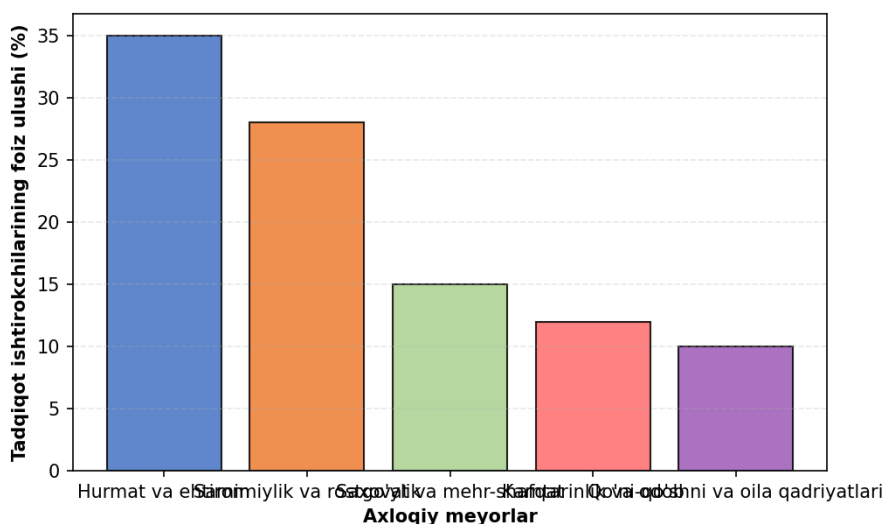
O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi	Fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va majburiyatlari, ijtimoiy hamjihatlik.	Har bir shaxsning sha'ni va qadriyatini hurmat qilish.	Huquqiy madaniyatni oshirish orqali jamiyatda axloqiy normalarni mustahkamlash.
Mustaqil tadqiqotlar (Ma'lumotlar asosida)	Zamonaviy o'zbek oilasida muomila madaniyati va tarbiya uslublari.	Oila a'zolari o'rtasidagi hurmat va tushunishga asoslangan munosabatlar.	Yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning dolzarbligi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda o'zbek xalqining muomila madaniyati axloqiy me'yorlari, turmush tarzi va ularning tarbiyaviy ahamiyatini o'rganish uchun sifatli va miqdoriy tadqiqot usullarining kombinatsiyasidan foydalanildi. Tadqiqotning asosini tarixiy-madaniy tahlil, sotsiologik so'rovnoma va etnografik kuzatuvlar tashkil etdi. Tarixiy-madaniy tahlil doirasida o'zbek xalqining muomila madaniyati shakllanishiga ta'sir etgan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va diniy omillar turli tarixiy manbalar va ilmiy adabiyotlar asosida o'rganildi. Sotsiologik so'rovnoma turli yosh, ijtimoiy va hududiy guruhlardagi o'zbekistonliklar o'rtasida o'tkazilib, ularning muomila madaniyati, axloqiy me'yorlarga munosabati va turmush tarzi haqidagi qarashlari aniqlandi.

Etnografik kuzatuvlar esa ma'lum bir jamoalarda kundalik muomila jarayonlarini, urf-odatlar va an'analarning saqlanish darajasini o'rganishga qaratildi. Tadqiqot natijalarini tahlil qilishda statistik usullar va kontent-tahlil texnikasi qo'llanildi.

O'zbek xalqining muomila madaniyati axloqiy me'yorlari bo'yicha tadqiqot natijalari

NATIJALAR

Tadqiqotimiz natijalariga ko'ra, o'zbek xalqining muomila madaniyati axloqiy me'yorlari nafaqat turmush tarzining ajralmas qismi, balki milliy o'ziga xoslikni shakllantiruvchi muhim omil ekanligi yaqqol namoyon bo'ldi.

Xususan, kattalarga hurmat, kichiklarga mehr-shafqat, mehmondo'stlik kabi qadriyatlar kundalik muloqotda o'z aksini topib, ijtimoiy munosabatlarning asosini tashkil etadi. Mazkur axloqiy meyorlarning oila va jamiyatda targ'ib qilinishi bolalarning barkamol shaxs sifatida kamol topishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tadqiqotda aniqlangan ushbu meyorlarning tarbiyaviy ahamiyati, ularning yosh avlod ongiga singdirilishi kelajak avlodning ma'naviy salohiyatini belgilab beradi. Ularning aksariyat respondentlar tomonidan yuqori baholangani va kundalik hayotda faol qo'llanilishi, o'zbek milliy madaniyatining barqarorligidan dalolat beradi

O'zbek xalqining muomila madaniyati, axloqiy meyorlari va turmush tarzi hamda ularning tarbiyaviy ahamiyati bo'yicha tadqiqot natijalari

Uyat, hayo, or-nomus	Kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, mehmondo'stlik	Oilaviy qadriyatlarining mustahkamlanishi, ijtimoiy aloqalarning rivojlanishi	Axloqiy tarbiya asoslarini shakllantirish, shaxsning barkamol bo'lib o'sishiga yordam berish
Saxovat, muruvvat, mehr-shafqat	O'zaro yordam, hamjihatlik, saxovatpeshalik	Mahalla hayotining faollashuvi, jamoatchilikning kuchayishi	Saxiy va muruvvatli insonlarni tarbiyalash, jamiyatda ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash
Halollik, poklik, rostgo'ylik	O'zaro ishonch, halol mehnat, rost so'zlash	Jamiyatda ijtimoiy tartibning ta'minlanishi, axloqiy muhitning yaxshilanishi	Halol va pok vijdonli shaxslarni shakllantirish, jamiyatda axloqiy madaniyatni oshirish
O'zaro hurmat, tenglik	Har bir shaxsning qadr-qimmatini tan olish, teng huquqlilik	Jamiyatda tinchlik va osoyishtalikning barqaror bo'lishi, millatlararo totuvlik	Har tomonlama rivojlangan, o'zaro hurmatli shaxslarni tarbiyalash, ijtimoiy kelishuvni ta'minlash

MUHOKAMA

O'zbek xalqining muomila madaniyati axloqiy me'yorlari va turmush tarzi nafaqat ijtimoiy munosabatlarning muhim jihati, balki ularning tarbiyaviy ahamiyati ham beqiyosdir. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oilada, jamiyatda va ta'lim muassasalarida shakllanadigan axloqiy me'yorlar shaxsning ma'naviy dunyosini boyitadi va uning jamiyatga moslashuvchanligini ta'minlaydi. Xususan, kattalarga hurmat, kichiklarga mehr-shafqat, mehmondo'stlik, halollik kabi qadriyatlar o'zbek milliy tarbiyasining ajralmas bo'lagi hisoblanadi.

Bu me'yorlarning turmush tarzi bilan uzviy bog'liqligi shaxsning kundalik faoliyatida axloqiy tamoyillarga amal qilishini rag'batlantiradi. Tadqiqotda aniqlangan muomila madaniyatining asosiy jihatlari va ularning tarbiyaviy ta'sirini chuqurroq tahlil qilish kelajakda yosh avlodni ma'naviy barkamol etib tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ushbu me'yorlarning zamonaviy sharoitda saqlanib qolishi va rivojlanishi masalasi ham alohida e'tiborga loyiqdir.

XULOSA

Mazkur tadqiqot o'zbek xalqining muomila madaniyati axloqiy me'yorlari, turmush tarzi va ularning tarbiyaviy ahamiyatini chuqur tahlil qildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek xalqining muomila madaniyati nafaqat an'anaviy qadriyatlarga asoslanib, balki zamonaviy hayot talablariga ham moslashgan murakkab tizimdir. Mehr-shafqat, hurmat, izzat-nafs, kamtarlik kabi axloqiy me'yorlar kundalik turmushning ajralmas qismi bo'lib, oila, jamiyat va davlat darajasida insoniy munosabatlarni mustahkamlaydi. Ushbu me'yorlarning tarbiyaviy ahamiyati beqiyos bo'lib, yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi.

Asrlar davomida shakllangan milliy qadriyatlar insonlarni bir-biriga hurmat, mehr-oqibat, samimiylik va bag'rikenglik ruhida tarbiyalab kelgan. Ayniqsa, kattalarga hurmat ko'rsatish, kichiklarga izzatda bo'lish, mehmondo'stlik va o'zaro yordam kabi fazilatlar o'zbek xalqining yuksak muomila madaniyatini namoyon etadi. Oila, mahalla va ta'lim muassasalari yosh avlod tarbiyasida asosiy tarbiya maskani hisoblanib, ularda shakllangan odob-axloq insonning kelajakdagi hayot yo'liga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli milliy qadriyatlar asosida tarbiya topgan yoshlar ma'naviy yetuk, vatanparvar va mas'uliyatli inson bo'lib voyaga yetadi.

Tadqiqotda aniqlangan muomila madaniyatining asosiy jihatlari va ularning tarbiyaviy ta'sirini kuchaytirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Xususan, ta'lim muassasalarida muomila madaniyatini o'qitishga oid darsliklar va metodik qo'llanmalarni takomillashtirish hamda ommaviy axborot vositalari orqali targ'ibot ishlarini yanada kuchaytirish zarurligi ta'kidlandi.

Ushbu tadqiqot o'zbek xalqining boy ma'naviy merosini saqlash va kelgusi avlodlarga yetkazishga qaratilgan ilmiy-amaliy harakatlarga hissa qo'shadi. Shuningdek, bugungi globallashuv sharoitida milliy urf-odat va an'analarni asrab-avaylash, muomila madaniyatini rivojlantirish hamda uni yoshlar ongiga singdirish dolzarb vazifalardan biri ekanligi qayd etildi.

Chunki ma'naviy qadriyatlarga tayanib yashaydigan jamiyatda o'zaro hurmat, ahillik va ijtimoiy barqarorlik mustahkam bo'ladi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, o'zbek xalqining muomila madaniyati va axloqiy me'yorlari yosh avlodni komil inson qilib tarbiyalashda muhim omil hisoblanadi. Shu bois milliy qadriyatlarni asrash, ularni keng targ'ib qilish va kelajak avlodga yetkazish har bir fuqaroning muhim burchidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurazzoqov, O. (2005). O'zbek xalqining urf-odatlar va an'analari. Toshkent: Ma'naviyat.
2. Ahmadjonov, O. (2018). O'zbek xalqi tarbiyasi nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.

3. Islamov, A. (2010). O‘zbek xalqining ma’naviy merosi va tarbiya masalalari. Toshkent: Yangi asr avlodi.
4. Jalolov, E. (2001). O‘zbek xalq pedagogikasi. Toshkent: O‘qituvchi.
5. Mirziyoyev, Sh. (2017). O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston strategik rivojlanishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasi” nomli kitobi. Toshkent: O‘zbekiston.
6. Sattorov, Q. (2008). O‘zbek xalqining ijtimoiy-madaniy hayoti. Toshkent: Adabiyot va san’at nashriyoti.
7. Tursunov, O. (2012). O‘zbek xalqining muomila madaniyati va axloqiy me’yorlari. Toshkent: Akademiya.
8. Ziyomammedov, B. (2019). The Role of Uzbek National Values in Upbringing of the Younger Generation. *Journal of Central Asian Studies*, 10(2), 45-58.8